

מצוות ציצית

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֶרְתָּם וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכָּנָף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים לֹא־לֵהִיכֶם: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (במדבר טו לז-מא).¹

מסכת מנחות מג ע"ב – תיקון העבר, זכירה ועשייה לעתיד

תניא אידך: "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" - שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות כולן. ותניא אידך: "וראיתם אותו וזכרתם... ועשיתם" - ראייה מביאה לידי זכירה, זכירה מביאה לידי עשייה. ור' שמעון בר יוחאי אומר: כל הזריז במצוה זו - זוכה ומקבל פני שכינה, כתיב הכא: "וראיתם אותי", וכתיב התם: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו ג). תנו רבנן: חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד: "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך" (תהלים קיט קסד).²

מסכת ברכות דף יב עמוד ב – זכרה פרשת ציצית להיקבע בקריאת שמע

אמר רבי אבהו בן זוטרתא אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה - משום טורח צבור. מאי טעמא? ... משום דכתיב בה האי קרא: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו".³ פרשת ציצית מפני מה קבעוה? אמר רבי יהודה בר חביבא: מפני שיש בה חמשה דברים: מצוות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה. ... עול מצות - דכתיב: "וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה'", ציצית - דכתיב: "ועשו להם ציצית", יציאת מצרים - דכתיב: "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". אלא דעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה מנלן? - דתניא: "אחרי לבבכם" - זו מינות, "אחרי עיניכם" - זה הרהור עבירה ... "אשר אתם זונים אחריהם" - זה הרהור עבודה זרה.⁴

ירושלמי ברכות פרק א הלכה ב – בין לילה ליום

מתניתין: מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן. ר' אליעזר אמר: בין תכלת לכרתן. עד הנץ החמה ור' יהושע אומר עד שלוש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלוש שעות. הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה.⁵

¹ ראו דברינו [החצי השני של הפרשה](#) שם כבר הזכרנו בתמצית את מצוות ציצית כחלק ממכלול מצוות שבני ישראל מצטווים "כי תבואו אל הארץ", דווקא לאחר הנפילה הגדולה של חטא המרגלים. הפעם נקדיש למצוות ציצית דף משלה, אך ברור שגם בדף זה לא נוכל רק לטעום מעט ממצווה חשובה זו.

² שגגת עבודה זרה של כלל הציבור, גם היא חלק ממכלול מצוות "החצי השני של הפרשה" וכבר זכינו לדון גם עליה בדברינו [וכי תשגו](#) בפרשה זו בשנה האחרת. לא בכדי נכרכו שגגת עבודה זרה ומצוות ציצית באותה חבורת "כי תבואו אל הארץ" - משיירצה ויתרצה חטא המרגלים שמאסו בה. עבודה זרה שקולה כנגד כל המצוות על צד השלילה ואילו מצוות ציצית שקולה כנגד כל המצוות על צד החיוב. יש שמוצאים גם קשר ישיר בין ציצית לפרשת המרגלים בהקבלה של לשון המקרא, בין "וראיתם החזק הוא הרפה וכו' שבתחילת הפרשה ובין "וראיתם אותו וזכרתם" שבסוף הפרשה; וכן בין "ויתורו את הארץ" ובין "ולא תתורו אחרי לבבכם" ועוד (בשם עמוס חכם ז"ל). מצוות ציצית היא מעין תיקון לחטא המרגלים. מניעת חטא דומה לדורות.

³ מדוע דווקא פסוק זה? כנראה משום שהוא מזכיר את "בשכבך ובקומך" של קריאת שמע ("יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראך" תחילת אורח חיים שולחן ערוך). וכבר הבאנו מדרש זה במלואו בדברינו [פרשת בלעם](#) בפרשת בלק ולא נחזור על הדברים כאן. סוף סוף נבחרה פרשת ציצית להשלים את שלוש פרשות קריאת שמע ולהזכיר את יציאת מצרים. במצווה זו נתמקד.

⁴ פרשת בלעם או בלק לא זכתה להיכלל בקריאת שמע אך פרשת ציצית זכתה. הגם שאחת משתי הפעמים שקריאת שמע נאמרת היא בלילה ו"לילה לאו זמן ציצית" הוא. כל זאת, משום שיש בפרשת ציצית, בנוסף לאזכור יציאת מצרים ומצוות ציצית עצמה (בפרשת בלעם אין מצוות), דברים ואזהרות שנוהגים בין ביום ובין בלילה (ואולי דווקא בלילה). כמה התחבט על הדבר ר' אלעזר בן עזריה שביקש לומר פרשת ציצית בלילה ולא זכה עד שקיבל חיזוק מדברי בן זומא, מסכת ברכות פרק א משנה ה: "מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר ר' אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך. ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות". ראו דברי סידור רש"י סימן שצ: "לא זכיתי - לא נצחתי חכמים שתיאמר יציאת מצרים בלילות. שאני אומר אותה בלילות, והם חולקין עלי. ולא יכולתי לנצחם בדבר זה לפי שהייתי יחיד והם רבים ... עד שבא בן זומא ודרש פסוק זה כל ימי חיך".

⁵ מסכת ברכות מתחילה בידוע בקריאת שמע של ערבית: "מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתך". זאת, משום שהיום הולך אחר הלילה. וכבר שואלת הגמרא (בתלמוד הבבלי) מדוע לא מציינת המשנה זמן ברור כמו: "משעת צאת הכוכבים"? ותשובתה היא שאגב אורחא מבקשת המשנה להשמיענו הלכה בדיני טהרת הכהנים לאכילת תרומה. האם כאן שינתה המשנה ונקטה תיאור זמן מציאותי או שגם כאן יש חידוש הלכתי?

גמרא: כיני מתניתין בין תכלת שבה ללבן שבה. ומה טעמון דרבנן? "וראיתם אותו" - מן הסמוך לו. ומה טעם דרבי אליעזר? "וראיתם אותו" - כדי שיהא ניכר בין הצבועים.⁶ תני בשם ר' מאיר: "וראיתם אותה" אין כתיב כאן אלא: "וראיתם אותו" מגיד שכל המקיים מצות ציצית כאילו מקבל פני שכינה.⁷ מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד. והכסא דומה לספיר דכתיב: "ואראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא" [יחזקאל י א].⁸

בבלי מסכת מנחות דף מג עמוד ב – בין תכלת ללבן

תניא, היה ר' מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני צבועין? מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר", וכתיב: "כמראה אבן ספיר דמות כסא".⁹

תניא, היה רבי מאיר אומר: גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת, משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט, ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהן עונשו מרובה? הוי אומר: זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא.¹⁰

מדרש אגדה (בבור) במדבר פרק טו פרשת שלח לך – תכלת תכלית החיות

"ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת". ולמה היו הציצית של חוטין משל לבן, ולא של תכלת? התכלת היה כנגד מכת הבכורות שהיתה בלילה, כשם שהתכלת שחור כך הלילה חשיכה היא. ולפי שאותה מכה היתה של שכינה ולא בנין, ואבידת בנין נקרא שכינה, שנאמר: "ואני כאשר שכולתי שכלתי" (בראשית מג יד). "תכלת" - תכלית חיותם. לכך צוה הקב"ה ליתן חוט תכלת - זכר לנס שעשה להם הקב"ה שהכה במכת בכורות.¹¹

ירושלמי שבועות פרק ג הלכה ח – ניגודים משלימים

⁶ כיני מתניתין, אומר הירושלמי, כך הוא פירושה של המשנה - הקשר של ציצית לקריאת שמע מתחיל עם עלות השחר. הציצית איננה רק הפרשה החותמת את קריאת שמע, אלא גם המכשיר לקביעת זמנה בעלות השחר. הרגע שבו האדם יכול להבחין בין חוט הלבן וחוט התכלת שבציצית שבכנף כסותו, הוא הרגע שבו ניתן להתחיל בקריאת שמע של שחרית. לא בכדי קבעו חכמי המשנה: "משיכיר בין תכלת ללבן" - להזכירנו מצוות ציצית שנוהגת ביום ולא בלילה.

⁷ השוו דרשת ר' מאיר זו עם דרשתו של ר' שמעון בר יוחאי לעיל בגמרא מנחות על קבלת השכינה של הזריז במצוות ציצית. שניהם דורשים את "ראיתם", או את "ראיתם" על הקב"ה כביכול, שניהם תלמידי של ר' עקיבא. תלמיד אחר שלו, ר' נחמיה, דרש בשמו את "את" של הקב"ה על תלמידי חכמים (קידושין נז ע"א, פסחים כב ע"ב ועוד). אלא שבצמוד לדרשת ר' שמעון בר יוחאי, מובאת דרשה על קבלת השכינה באמצעות חיבור הציצית למצוות תפילין ומזוזה הסובבות את האדם בהליכותיו היום-יומיות, ואילו ר' מאיר מחבר את קבלת השכינה ע"י ציצית להתבוננות בפלאי הטבע ומהם לאלוהות כמובא בהמשך הדרשה.

⁸ ראו מקבילה בספרי במדבר פרשתנו פיסקא קטו: "ר' מאיר אומר: וראיתם אותם לא נאמר כאן אלא וראיתם אותו. מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני שכינה. שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד כענין שנא'מר: וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא (יחזקאל א כו)". וכן הוא בגמרא בבלי מנחות שנראה בצמוד. עוד על התכלת, ראו מדרש במדבר רבה ד יג שמזכיר שצבע התכלת היה גם במשכן, בכיסוי של הארון: "בשעה שהיו נוסעים לא היו פורסין עליו לא בגד ארגמן ולא תולעת שני אלא בגד כליל תכלת. למה? שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד... לכן היה הבגד תכלת מלמעלה פניו כנגד הרקיע הדומה לו. מה שאין את מוצא בשאר כלים וכו'". אבל בסימן יד שם: "על כל כלים העומדים בהיכל היו פורשים בגד תכלת מפני שהשכינה שורה שם דוגמת מקום שכינתו של מעלה הדומה לתכלת". ראו גם גמרא סוכה נא ע"ב שהורדוס ביקש לצפות את אבני ההיכל (שהיו משיש כחול) בזהב ואמרו לו חכמים שיניח להם כמות שהם שכן הם נראים כגלי הים. ובאמת, רק על התכלת לבד אפשר למלא דף שלם, ראו דברינו [טלית שכולה תכלת](#) שבשנת קרח הסמוכה. סמיכות פרשיות מעניינת.

⁹ וכן הוא בבבלי סוטה יז ע"א וחולין פט ע, בקשר של תפילין לאברהם אבינו, ראו שם. בשל הקשר הישיר לקריאת שמע שחרית ובשל ההבחנה בין תכלת ללבן המתחברת יפה למשנה, נראית דרשת הירושלמי כמקור ממנו המשיכה הדרשה לתלמוד הבבלי. אך שים לב לשינויים בדרשת התלמוד הבבלי. מחד גיסא, הוצאו העשבים שבאמת לא ברור איך הם נכנסים לרצף הדימויים כאן (תנועותם ברוח בדומה לגלי הים?), ומאידך גיסא נזכרת לבנת הספיר. זו הלבנה שנגלית למשה לאהרון ולקני ישראל במעמד הברית של סוף פרשת משפטים שמות פרק כד: היא הלבנה המסמלת את הגאולה ואת הסבל של שעבוד מצרים. ראו דברינו [לבנת הספיר](#) בפרשת משפטים. בזכירת יציאת מצרים של קריאת פרשת ציצית יש לזכור את שני הצדדים: את הסל והמגרפה מחד גיסא – סמל השעבוד; ואת עצם השמים לטוהר – סמל הגאולה. ראו דברינו שם.

¹⁰ התכלת כידוע נשכחה ונפסקה במשך הזמן במצוות הציצית (ובימינו התחדשה ע"י רבים) ואפשר שמקור זה הוא מהראשונים שרומזים על הפסקת התכלת וההסתפקות בחוטי הציצית הלבנים. בכל השבח הראוי לתכלת ולמה שהיא מסמלת, הלבן, המסמל את השעבוד ואת הטיט, מלווה יותר את עם ישראל לדורותיו. טלית שכולה תכלת חייבת בציצית של פתיל לבן, כי ללא חותם הטיט אין מצוות ציצית. מאידך, אולי לא בכדי התגבר וחזר השימוש בתכלת, בעיקר אצל צעירינו, ילידי תכלת ארץ ושמים. ראו הערה 2 לעיל על ההצעה שמצוות ציצית היא תיקון חטא העגל.

¹¹ תכלת מלשון כילוי ושיכול – מכת בכורות למצרים. אבל תכלת גם מלשון תכלית וחיות – לבני ישראל. מצוות ציצית לא נוהגת בלילה, אבל התכלת באה להזכיר את מכת בכורות ותחילת תכלית החיות של בני ישראל שהורשו לצאת בגין מכה זו – מכה שאירעה בלילה. מצוות ציצית מכילה פנים סותרות: לבן (שנראה בלילה) מול תכלת (שמתמזגת עם החשיכה), נוהגת ביום אבל מזכירה את ניסי הלילה, טיט וזהב, כילוי ותכלית, מכה וחיות, ערבית ועלות השחר. ומכאן אולי גם לדואליות של שעטנז במקור הבא.

"שוא" ו"שקר" שניהן בדיבור אחד נאמר, מה שאין אוזן יכולה לשמוע ולא פה לדבר.¹² "מחלליה מות יומת", [שמות לא יד] "וביום השבת שני כבשים" [במדבר כח ט] - בדיבור אחד נאמר.¹³ "לא תלבש שעטנז" [דברים כב יא], "גדילים תעשה לך" [שם יב] - שניהן בדיבור אחד נאמרו.¹⁴ "ערות אשת אחיך לא תגלה" [ויקרא יח טז] "יבמה יבוא עליה ויבמה" [דברים כה ה] - בדיבור אחד נאמרו. "ולא תסוב נחלה ... ממטה אל מטה" [במדבר לו ז], "וכל בת יורשת נחלה" [שם ח] - שניהן בדיבור אחד נאמרו,¹⁵ מה שאי אפשר לפה לדבר ולא לאוזן לשמוע. וכן הוא אומר: "אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו" [תהילים סב יב].¹⁶ ואומר: "הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע". [ירמיהו כג כט].¹⁷

מסכת שבת דף כה עמוד ב – סדין המצויץ לכבוד שבת

כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי. ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות, והיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן, אמר להן: בני, לא כך שניתי לכם: "סדין בציצית. בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. והלכה כדברי בית הלל!"¹⁸

מסכת מנחות דף מד עמוד א – ציצית שמנעה זנות

תניא, א"ר נתן: אין לך כל מצוה קלה שכתובה בתורה, שאין מתן שכרה בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה. צא ולמד ממצות ציצית; מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ד' מאות זהובים בשכרה, שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבע לה זמן. כשהגיע זמנו, בא וישב על הפתח. נכנסה שפחתה ואמרה לה: אותו אדם ששיגר לך ד' מאות זהובים בא וישב על הפתח, אמרה היא: יכנס. נכנס. הציעה

¹² הכוונה כאן לדיבר השלישי: "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא" שנכתב בדברות ספר שמות ודברות ספר דברים באותה לשון בדיוק, אבל הדרשן מעמת את "לשוא" זה עם "לשקר" שבפרשת קדושים "ולא תשבעו בשמי לשקר" ורואה בזה מעין "זכור ושמור בדיבור אחד". ראו גמרא שבועות כ"ב, ויקרא רבה כד ה' ודברינו [עשרת הדברות בפרשת קדושים](#). וראו גם דברינו [זכור ושמור בדיבור אחד](#) בפרשת יתרו.

¹³ שעבודת בית המקדש (קרבנות ציבור תמידים ומוספים) דוחה את השבת, זו שנאמר עליה: "מחלליה מות יומת". ראו דברינו [הבל השבת](#) בפרשת בראשית.

¹⁴ חוטי הציצית, בפרט התכלת, הם מצמר וניתן לשים אותם על בגד פשתן. היתר כלאיים במצוות ציצית נלמד ממסיכות הפסוקים בספר דברים פרק כב פסוקים יא-יב: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו: גדלים תעשה לך על ארבע פנפות פסותך אשר תכסה פה". כאן אין זה "דיבור אחד" במשמעות של דיבור שונה או סותר שנכתב בשני מקומות שונים בתורה, אלא "דיבור אחד" סמוך וברצף אחד. וכל זה מדרשת סמוכין. ראו חידושי רמב"ן מסכת יבמות ד' ע"א (שם היא סוגיה מרכזית בדין ציצית שדוחה איסור כלאיים): "גבי לא תלבש שעטנז גדלים תעשה לך דרשינן סמוכין להתיר כלאים בציצית. משום דאי סלקא דעתך לומר לא תלבש שעטנז אף בגדילים, למאי הלכתא אסמכינהו רחמנא? לישתוק קרא מיניה ואנא ידענא". וגם מי שבד"כ אינו דורש סמוכין במקרא, בספר דברים – דורש (ברכות כא ע"ב, ראו דברינו [ספר דברים - משנה תורה](#) בפרשת דברים).

¹⁵ בנות צלפחד בחמתן לא רק חידשו את הדין שבת יורשת במקום בן ויש לבנות נחלה בארץ ישראל, אלא גם ביטלו, למעשה, את המגבלה של "לא תסוב נחלה ממטה למטה" ויכלו להינשא "לטוב בעיניהן". יש לכאורה סתירה בפסוקים בפרק לו במדבר, ראו שם, ובנות צלפחד פתרו סתירה זו. ראו דברינו [יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה](#) בט"ו באב.

¹⁶ בנוסח התנ"ך שבידינו כתוב "שמעתי" ולא "שמענו". ראו תהלים סב יב: "אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי" ורבו הדרשות על פסוק מיוחד זה וכן על הפסוק הסמוך מירמיהו בפרט בהקשר ריבוי הפנים בתורה. ראו למשל גמרא סנהדרין לד ע"א: "אמר אביי: דאמר קרא: אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עז לאלהים - מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות. דבי רבי ישמעאל תנא: וכפטיש יפוצץ סלע, מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות - אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים". כמה טעמים נוכל למצוא במצוות ציצית?

¹⁷ ראו מקבילה (מקור?) לירושלמי זה במכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז וכבר הרחבנו לדון בנושא זה בדברינו [זכור ושמור בדיבור אחד](#) בפרשת ואתחנן. ראו גם אזכור כלאיים בציצית (יחד עם עוד מצוות שלכאורה דוחות או נדחות או משתנות מאיסור להיות) בדרשות "אסרתי לך התרתי לך" עליהן הרחבנו בדברינו [אסרתי לך התרתי לך](#) בפרשת ראה. ראו כדוגמא מדרש תנחומא שם, פרשת שמיני סימן ח: "שלא יטעך יצרך לומר שכל דברים טובים אסר הקב"ה לישראל. אמר הקב"ה: כל מה שאסרתי לך התרתי לך כנגדו. כיצד? ... אסרתי לך את החזיר, התרתי לך את הדג ששמו שיבוטא שהוא דומה לחזיר ... אסרתי לך נכרית, התרתי לך אשת יפת תואר ... אסרתי לך כלאים, התרתי לך סדין בציצית". איך נהלום "אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו", "אסרתי לך, התרתי לך", דוקא במצווה שמטרתה זכירת כל המצוות, מניעת זנות העיניים, הרהורי עבירה, מינות וכו'? האם אנחנו שומעים במצוות ציצית שני דיבורים? ניסיון לגשר בין שני עולמות? אמירה של מורכבות העולם והחיים?

¹⁸ השילוב של צמר ופשתן הוא "דבר טוב" כלשון מדרש תנחומא בהערה הקודמת, הוא בגד נאה שבו כנראה התהדרו עשירים ומלכים. איך יכול יהודי להתהדר בשילוב נאה זה והתורה אסרה כלאיים? ע"י קיום מצוות ציצית! זו אותה מצווה שבאה להזהיר מפני מינות, הרהורי עבירה וכו' כשאמרה: "ולא תתורו אחרי עיניכם". לכבוד שבת מקפיד ר' יהודה ברבי אילעי להתעטף בסדין המצויץ שהוא בגד פשתן מהודר (אולי מבית שאן, ראו בראשית רבה כ' יב), כשבארבע פאותיו בוקח פתיל התכלת הדומה לרקיע, עד שהוא ר' יהודה, "דומה למלאך ה' צבאות"! לתלמידיו של רבי יהודה, שאולי החמירו כבית שמאי שפוטרים "סדין בציצית" (ראו משנה עדויות פרק ד משנה ז) וחוששים שמא ייכשלו בכסות לילה בכלאיים, מוכיח רבי יהודה ומדגיש שהלכה כשיטת בית הלל. דחיית איסור כלאיים בציצית היא לכאורה חלק מהכלל הרחב יותר: "עשה דוחה לא תעשה" – נושא רב יריעה שיש לדון בו. אך להבנת פרשני המקרא, משנה והתלמוד, אין הדחייה בציצית בבחינת התנגשות מציאותית של סיטואציה מסוימת (כמו מילה בשבת, נזיר שהצטרע ונרפא), אלא דבר מהותי ובסיסי. הציווי "גדילים תעשה לך" עוקר מכל וכל את "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו". או נאמר ההפך: לכתחילה לא החלה התורה את איסור כלאיים על מצוות ציצית. לכתחילה ולא בדיעבד. זה מה שרצה ר' יהודה בר אלעאי להורות לתלמידיו המהססים והמחמירים. זו שיטת בית הלל!

לו ז' מטות, שש של כסף ואחת של זהב, ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ועליונה של זהב. עלתה וישבה על גבי עליונה כשהיא ערומה, ואף הוא עלה לישב ערום כנגדה. באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו, נשמט וישב לו ע"ג קרקע, ואף היא נשמטה וישבה ע"ג קרקע. אמרה לו: גפה של רומי, שאיני מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראיתי בי. אמר לה: העבודה, שלא ראיתי אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת ציונו ה' אלהינו וציצית שמה, וכתוב בה: "אני ה' אלהיכם" שתי פעמים,¹⁹ אני הוא שעתיד ליפרע ואני הוא שעתיד לשלם שכר, עכשיו נדמו עלי כד' עדים. אמרה לו: איני מניחתך עד שתאמר לי מה שמך ומה שם עירך ומה שם מדרשך שאתה למד בו תורה. כתב ונתן בידה. עמדה וחילקה כל נכסיה, שליש למלכות ושליש לעניים ושליש נטלה בידה, חוץ מאותן מצעות, ובאת לבית מדרשו של ר' חייא. אמרה לו: רבי, צוה עלי ויעשוני גיורת, אמר לה: בתי, שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים? הוציאה כתב מידה ונתנה לו, אמר לה: לכי זכי במקחך, אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר, זה מתן שכרו בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה.²⁰

שבת שלום וקיץ טוב מחלקי המים

מים אחרונים: ועדיין, צריך הסיפור האחרון שהבאנו, שהועתק לסידורים (למעמדות) ולא נחבא בין דפי התלמוד הרבים, הסבר ופתרון. מה בא זה ללמדנו? זו עבירה וזו שכרה? אפשר שהפתרון טמון בדואליות של מצוות ציצית שהקדמנו להרחיב בה: הדואליות עם כלאיים, מצווה כנגד יצר הרע מול מצווה של הידור ופאר (ר' יהודה בר עילאי), התכלת מול הטיט, לבנת הספיר תחת כסא הכבוד. ובעיקר הדואליות של "אסרתי לך, התרתי לך", "אחת דיבר אלוהים שתיים זו שמענו!" האם ניתן להוסיף סיפור זה לקבוצה זו? - "אסרתי לך, התרתי לך", "אחת דיבר אלוהים שתיים זו שמענו" – במצוות ציצית.

¹⁹ בפסוק החותם את הפרשה: "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם".
²⁰ השוו סיפור זה המסתיים בטוב עם הסיפור על אלעזר בן דורדיא בגמרא עבודה זרה יז ע"א שהסתיים באופן שונה לגמרי. שם אין את מצוות הציצית וכאן היא מרכז הסיפור. שם מסתיים הסיפור במוות וכאן ב"חיים עם האישה אשר אהבת". שם בוכה רבי וכאן מחייך רב חייא. ראו גם דברינו על **רחב** בפרשה זו. גם רחב הציעה מצעות של זנות וחלון, חומה וחבל של איסור, וסופה שהציעה מצעות של אישות וגרה בעיר חומה עם חלון וחבל של היתר. וזכתה במיקחה – הוא יהושע. ואולי הגיבור האמיתי של הסיפור הזה הוא ... ר' חייא שגייר את אותה זונה, הבין ללבו של אחד (מבכירי?) תלמידיו וחתם את מצוות ציצית לדורות כנותנת חיים ותיקון לאדם. "ולא תתורו" – אבל אם תתורו - תשובו.